

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XIX

Neřir Heyeti — Editorial Board

Halil İNALCIK — Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY — İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER — A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XIX

İstanbul - 1999

Sahibi : **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail Özdoğan

Tel: (0212) 518 26 09 Fax : (0212) 518 26 63

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat GÖYÜNÇ

Tel: (0216) 333 91 16

Basıldığı Yer : **KİTAP MATBAACILIK**

Tel: (0212) 567 48 84

Cilt : **FATİH MÜCELLİT**

Tel: (0212) 501 28 23 - 612 86 71

Adres : **ENDERUN KİTABEVİ** Büyük Reşitpaşa Cd. Yümnü İş Merkezi No: 46
Beyazıt - İSTANBUL Tel. (0212) 528 63 17 - 528 63 18

VIII. *Années Sıvış et Crises Monétaires dans l'Empire Ottoman* (s. 193-221). Bu kitaptaki ilk makalenin Fransızcasıdır.

Sayın Prof. Sahilliođlu'nun muhtelif yerlerde neşredilmiş bu makalelerinin bir kitap formunda toplanması akademik literatür için, kanaatimizce, ciddi bir kazançtır. Temennimiz, hem Sahilliođlu'nun, hem de onun gibi hayatını arşivde geçirmiş diğer ilim adamlarımızın perakende makalelerinin kitap formunda ilim literatürümüze yeniden kazandırılmasıdır.

Hidayet NUHOĐLU

Hakan KIRIMLI, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi-Sa.167, Ankara 1996 VII+253 s. İndeks resimler ve harita.

Eser, *National Movements and National Identity among the Crimean Tatars (1905-1916)* (Leiden: E. J. Brill, 1996) başlıklı kitabın tekrar gözden geçirilmiş bir baskısıdır. Bununla birlikte eserin farklılığı ve önemi, Kırım hadisesinin sadece Osmanlı tarafından değil de günümüzde “*Kırım Tatarları*” namıyla bilinen Müslüman Türk halkının dramatik tarihi bakımından ele alınmış olmasındandır.

Kitap, her ne kadar 1905-1916 tarihleri arasında sınırlandırılmış gibi görünüyorsa da kısa bir girişin ardından birinci bölümde (s. 5-35) Kırım'ın 19 Nisan 1783'de Çariçe II. Yekaterina tarafından yayımlanan bir manifesto ile Rusya'ya ilhakından itibaren Kırım'da Rus kolonizasyonu, Kırım'ın nüfusu ve Kırım'dan vukû bulan göçler ve sosyal katmanları ve Kırım Türklerinin eğitim hayatından bansetmektedir.

Birinci bölümdeki bu hazırlayıcı tutum, ikinci bölümde (s. 37-60) İsmail Gaspıralı'nın reformasyon hareketini daha da fazla anlamaya yol açmaktadır. Özellikle Nisan 1783-1888 tarihleri arasındaki bir asırlık husrân içindeki devre Kırım Türkleri için “*Karanlık Yüzyıl*” olarak tanımlanmakta ve bu tabloda sonra 1917 tarihinden evvel Kırım ve Rusya dahilindeki Türk dünyası için en önemli şahsiyet olarak tanımlanan Gaspıralı'nın katı ve merhametsiz Rus baskısına karşı taktik savaşları ve belki de onun reformasyon hareketinin belkemiğini teşkil eden Usûl-ı Cedîd mektepleri ele alınmaktadır. Bu arada nazarlara arzedilen bir başka husus da Türk halklarının Kiril alfabesi ile yazılan bir alfabe icad etme gibi Ortodoks çabalarına karşın, Rus okuyucusuna hitaben “*Rus İslâmı*” adlı eserini neşrecek kadar ve hatta bu ilk eserinde Rusya'yı gelecekte en büyük Müslüman devletlerden biri olarak tanımlayacak kadar cesur ve karşı koyucu olmasıdır.

30 Ekim 1905'de Çar II. Nicola'nın bir manifesto ile seçilmiş milletvekillerinden oluşacak bir devlet Duması'nın teşkili ile söz, vicdan, toplanma ve cemiyet kurma hürriyetlerinin kabulü ve bunun Kırım'da uyandırdığı akisler ise üçüncü bölüm (s. 65-87)'de yer almaktadır.

“*Jön Türkler*” hareketinden mülhem ve aslında Ruslar tarafından takılan bir isim olan “*Genç Tatarlar*” hareketi ve bunun İsmail Gaspıralı ile olan benzeşme ve farklılıkları Genç Tatarlar hareketinin incelendiği bölümde derinlemesine ele alınmaktadır. Böyle bir değerlendirme şüphesiz Gaspıralı’nın daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Kitabın dikkate değer kısımlarından biri de Türkiye ile olan münasebetlerin değerlendirildiği Kırım Tatarları ve Türkiye başlıklı yedinci bölümdür (s. 177-201). Burada genel çerçevedeki münasebetler; İstanbul’a tahsile gönderilen öğrenciler, Kırımlı muhacirler vs. ele alınmaktadır. Bu arada Türk ve Tatar kelimeleri arasındaki fark da incelenmektedir. Kitabın bundan sonraki kısmı gelişen siyasî hadiseler ve I. Dünya Savaşı ve sonuç kısmıyla son bulmaktadır.

Ele aldığımız bu eserde kitap ve makalelerin yanı sıra, hâtıralar ve notlar, konuyla ilgili kişilerin vârisleriyle yapılan röportajlar Kırım Merkezî Devlet Arşivi ve Kırım Ülke Müzesi Arşivi’ndeki vesikalardan ve Türkiye ile ilgili kısımlarda özellikle de tahsile gönderilen öğrenciler için Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki belgelerden faydalanılmıştır. Bu arada Rusça eserlerden ve doktora tezlerinden de istifade edildiğini belirtmek gerekiyor. Eser, Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkimizin Sovyetler Birliği’nin dağılmasından ve Türk dünyası tarihinin en büyük kırılma noktasında olduğumuz ve belki de yavaş yavaş geçmekte olduğumuz şu sıralarda gerek Kırım Türkleri ve gerekse diğer Türk topluluklarına yönelik ciddi politikalar oluşturma açısından değerli bir çalışmadır. Özellikle, Orta Asya Türk Tarihi boyunca, baskıcı ve vahşi uygulamaları ile hâturalarda çirkin ve silinmez izler bırakan Rus yönetimi altında gelişen millî kimlik hareketi ve Osmanlı’daki Türkçülük hareketiyle olan benzerliği veya etkilendiği yönler ve Kırım Sentezi başarılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Murat CANDEMİR

Ekmeleddin İHSANOĞLU (yay.), *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, İstanbul 1994-1998, I (XXVIII-886 s.), II (XXXVI-849 s.) İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) yayını.

Osmanlı Tarihi ile ilgili, uzmanları tarafından yazılmış, halkın rahatlıkla okuyabileceği, fakat ilmî ölçütlere de sadık kalınarak kaleme alınmış birkaç ciltlik bir esere uzun zamandan beri ihtiyaç duyulmakta idi. Her ne kadar bu alanda yerli ve yabancı tarihçiler tarafından okuyucuya sunulmuş eserler de yok değilse de, Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI’ya ait *Osmanlı Tarihi*’nin ilk altı cildi ile Enver Ziya KARAL tarafından tamamlanan III. Selim devrinden 1918’e kadar olan sürecin daha umumî bir çerçevede sunulduğu müteakip beş cilt öyle bir çırpıda okunabilecek, hatırdta tutulabilecek cinsten değillerdi. Özellikle rahmetli UZUNÇARŞILI’nın hissesine düşen kısımlar pek zengin bir içeriğe sahip olmakla, hem siyasî olaylar hem de devlet adamları, ilim mensupları, kısmen